

KENTSEL KORUMA ALANLARI VE KORUMA SORUNLARI

Cengiz CAN*

Koruma, ülkemizde son yıllarda daha geniş çevrelerin ilgisini çekmeye başladı. Çağımızın dinamizmine paralel canlı bir tartışma ortamı içinde yolunu çizmeye çalışıyor. Bu uğraş, "Türk Koruma Tarihi" içinde önemli bir devreyi belirliyor. Koruma kültürümüz ileriye dönük gelişiminin yönünü çizerken, tüm çevresel değerlerle ilgili sorunları çözmeyi amaçlayan bütüncül yaklaşıma doğru önemli bir adım daha atıyor. Bu evre, "koruma" işlevini, yaşayan, dinamik bir bütünün, "kent" olgusunun içinde devreye sokma, işlerlik kazandırma evresidir.

Eski ve yeninin, koruma ve yaratmanın; birarada nasıl olabileceği tartışılıyor. Ancak süregelen tartışmalarda, uluslararası deneyimlerden, ülkemizde bu alandaki birikimden, mevcut potansiyelden tam olarak yararlanamadığımız, bunu sağlayacak interdisipliner çalışma ortamını kurarak, ortak görüşler üretmekte henüz yeterli mesafeyi alamadığımız anlaşılıyor. Bir ülkede, koruma uzmanlarının, tüm değerleri dikkate alan ülke ölçeğinde planlama aşamasına doğru, en önemli sınavı "kentsel ölçekte" verdikleri söylenebilir. Bu bildiride amaç, yaşanan interdisipliner deneyimlerin ışığında, konuyla ilgili sorunlarımıza ve eksiklerimize dikkat çekmek, arkeolog, sanat tarihçi gibi uzmanların bu planlama çalışmalarına aktif katılımlarının gereğini vurgulamaktır.

RÖNESANSTAN BİR DERS:

Birçok koruma kuramcısı anıtların onarım tarihini "İtalyan Rönesansı" ile başlatır. Bu dönem hızlı bir yapı üretim süreci olmanın yanında, her alanda yeni düşüncelerin olgulaştığı, davranışların yeniden şekillendiği bir dönemdir. Çevrede oluşan bu hızlı değişim, tahribatın yanında duyarlılığı ve tepkiyi de geliştirmiş. Cola di Rienzo 1340 yıllarında Roma'nın tarihsel bir incelenmesini yaparak Roma dönemi anıtlarını şehir haritası üzerinde tespit eder. Aynı yıllarda Petrarca anıtları estetik yönleriyle tek başlarına değil, yarattıkları çevreyle değerlendirir. 1375 de Pado-

* Y. Mimar - Restoratör Yıldız Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Restorasyon A. B. D., Arş. Gör.

valı Giovanni Dondini anıtların ölçülerini alır, çizimlerini yapar¹. Bu yaklaşımlar temelde bir tepkiden doğmuştur.

Petrarca Roma'yı ziyaretinde mermercilerin, kireççilerin ve işverenlerinin inanılmaz yıkıcılığını görür. Tarihe karşı saygısızlık ve cehaleti dile getirir. Tarihi çevreyle ilgili uyarıları, yıkımlara karşı gösterdiği tepkinin sonucudur. Rönesansta kentlerin kuruluşunda, ortaçağda görülen yeni yerleşmeler anlayışı yerine daha çok eskilerin yeniden düzenlenmesi tercih edilmiştir. İtalyan şehir merkezlerinde klasik gelenek değerlendirilerek Agora, Stoa ve Forumlar; Piazza ve Loggia'lara dönüşüp devrin ihtiyacına cevap verecek şekilde düzenlenir.

Albertti ideal şehri tanımlarken "Eğer yerleşmede herhangi bir Roma yıkıntısı bulunuyorsa korunmalıdır" diyerek, yeniyi kurma gayretlerinin kentsel mirasla bağdaştırılma gereğini vurgular. Her insan yapısının bir değeri olduğunu ve bu değere saygı gösterilmesi gerektiğini dile getirerek "Eski bir evi yıkarken acele etmeliyim" der. Leonardo da Vinci 1502 yılında bir italyan kentinin ilk modern haritasını çizer. Bu haritada tüm yapıları, açık alanları, dini yapıları ve çevrelerini, yolları, portikleri, surları, çevredeki tarım alanlarını gösterir. Rönesans döneminde halk bir sanatçıyı övmek istediğinde, yapıtının, eskilerin yapıtından hiç de aşağı olmadığını belirtirdi. Bu anlayış eskiyle yeniyi birlikte değerlendiren bir kültür, sanat ortamını ifade ediyor.

KORUMANIN ÜLKE BÜTÜNÜNDE DÜŞÜNÜLMESİ GEREĞİ

Koruma alanında, son 20-25 yılda batılı ülkelerde ortaya konan yeni yaklaşımlar sanırım bizim sorunlarımıza da ışık tutacaktır:

Mimari mirasa karşı duyulan ilgi, tek yapı ölçeğinde "amt"dan zamanla, onu çevreleyen mekanın tarihsel ve estetik değerinin ortaya konması ile genişledi. Bu sınırlarıyla anıt ve çevresi; bir kent merkezindeki yapılanmanın karakterini minimum ölçekte ifade etmekteydi. Bu aşamadan adım adım, kültür varlığı, tarihsel merkez ve sit kavramları ortaya çıktı. Anıtlara restorasyon müdahalelerinin yöntemlerini belirleyen sitedik restorasyon, romantik restorasyon, konservasyon gibi teoriler giderek daha kapsamlı kavramları bünyesine alarak tek yapıdan kentsel ölçeğe geçti. Bu ölçekte geçmişte üretilmiş mimari miras ile günümüz yapılarının bir bütün olarak değerlendirilmesi ve toplumun çağdaş yaşamında birlikte yer alması gerekliliği düşüncesi gelişti. Bu yolla günümüzde, çağdaş yaşama entegre olmuş koruma fikrine ulaşıldı. Yani, "Geçmişten bize kalan mirasın korunmasını garanti altına almak, özvarlığımızı ve insanlığın belleğini devam ettirebilmek için; tüm modern kenti, üzerinde yaşanan ülkenin tümünü, bu anlayışla düzenlemek gerektiği bilinci"ne ulaşıldı².

1. C. Erder, *Tarihi Çevre Bilinci*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 1975, s. 15 vd.

2. E. Vassallo, "Centri Antichi 1861-1974, Note sull' Evoluzione del Dibattito", *Res-tauro*, Sayı 19, 1975, s. 1 vd.

Bu bilinç, küçük parçalar ölçeğinde neyi-nasıl korumalı analizinden bütüncül bir koruma sentezine doğru yöneldi. Koruma planlamasında ulusal önceliklerin saptanabilmesi için envanter çalışmalarının tamamlanması ve bir merkezde toplanması gereği ortaya kondu.

Bu gelişmelerin paralelinde mevcut yapı stoklarının tümünün, ekonomik değerinden dolayı da korunmaları gerektiği düşüncesi yaygınlaştı. Kültürel değerlerin yok olmasına karşı bir tepki olarak doğan koruma, tüm ülke sathına yayılırken, antılar ve sitlerin yanısıra, topluma yararlı her türlü doğal ve insan yapısı varlığı kapsayacak şekilde gelişti. Varılan bu düşünsel boyut, her ölçekteki planlamada değişim ve gelişimi saptarken mevcut tüm değerlerin dikkate alınması gereğinin en rasyonel yaklaşım olduğunu belirledi.

Planlama çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek çevresel değişimin yönünü, şeklini ve boyutlarını saptarken, mevcut değerlerin niteliklerinin değerlendirilmesi ve sentezi üzerine kuruldu. İfade etmeye çalıştığımız anlamda aktif koruma artık amaç değil, planın kapsamını teşkil eden doğal bir davranış oldu.

Korumanın her ölçekte planlama ile entegre bir yapıya kavuşmasında "Çağdaş Tarih Anlayışı"nın da katkısı oldu. Bu anlayışta tarihin tanımı "Toplumsal yaşamın zaman boyutu içinde her yöndeki değişime ve gelişmelerini sergileyen alan" olarak ifade edildi. Koruma dediğimiz, ancak temelde doğru kullanma, sağlıklı ve faydalı değişimi sağlama şeklinde uygulama alanında yansıyan düşünce, sadece eskiyi değil eski-yeni tüm mevcudu değerlendirme düşüncesiyle yeni bir bakış açısı kazandı. Hiç bir devri ve yapıyı yadsımadan, tüm değerlendirme kriterlerini dikkate alan yaklaşımlar eski-yeni her türlü değeri toplum yararına kullanacağından mimari miras üzerindeki baskılar azalırken, yeninin oluşumuna da katkıda bulunacaktır.

KORUMA KAVRAMINDAN NE ANLIYORUZ

Gabriel'in, 1932 yılında Diyarbakır surlarının şehrin hava alması için dinamitle yıkılmaya başladığını görünce bunu durdurmak için hazırladığı rapor ilginçtir³. Korumanın gereğini yetkililere şu üç gerekçe ile anlatır:

1. Yıkım çok fazla patlayıcı, enkazın kaldırılması ise çok sayıda işçi gerektirecektir.
2. Yurt içinden ve özellikle batıdan tepkiler çekecektir.
3. İstikbalde seyyahların ve turistlerin gelmesini önleyecektir.

Gabriel'in 1932 yılında yıkımı durdurmak amacıyla yetkililere bildirdiği pratik gerekçeler günümüz koruma anlayışından çok daha sade olmasına rağmen etkili olmuştur.

3. A. Gabriel, "Mardin ve Diyarbakır Vilayetlerinde İcra Olunmuş bir Arkeolojya Seyahati Hakkında Rapor", *Türk Tarih, Arkeolojya ve Etnografya Dergisi*, Sayı 1, Temmuz 1933, s. 135.

Koruma, pratik bir bakış açısıyla irdelendiğinde, gerçekte bir tepkiyi ifade ediyor. Sözlük anlamı himaye, muhafaza, savunma gibi kelimelerle eşanlamlı. Yani ortada bir takım güçlerin tehdidi altında olan ve buna karşı himaye edilmesi, savunulması gereken güçsüz veya gücünü yitirmiş bir nesne var. Ülkemizde aktif korumanın tam olarak anlaşılammış olmasında sözlük anlamının da etkili olduğu düşünülebilir.

Aktif korumada nesnenin yapısına müdahale ile güçlendirilmesi, faydalı bir fonksiyon verilerek kullanıcılar tarafından benimsenmesi amaçtır. Dilimizde "Koruma" bu eylemi, tek yapı ölçeğinde kullandığımız "Restorasyon" kadar doğru ifade edemiyor. Bu yaklaşımla "Kentsel Restorasyon"un daha güçlü ve yerinde bir ifade olduğu söylenebilir.

Koruma da ilk adım, "değer"in farkedilmesi süreci ülkemizde ören yerleri, arkeolojik alanlar, tarihsel yerleşmeler ve peysaj değerlerine ilginin artmasıyla yaşanıyor, tespit ve tescil çalışmaları ile süregeliyor, her geçen gün basınımızda arkeolojik, doğal, tarihsel veya kentsel bir değerimizin koruma altına alındığını ilan ediyoruz. Tabii, bu "koruma altına alma" aslında, sadece belgelemeyi ifade ediyor. Bir yandan da sempozyum, seminer ve kurultaylarla bu değerlerimizi korumanın yollarını saptamaya çalışıyoruz. Ancak iyi niyetli görünen tüm bu çalışmalara rağmen koruma açısından bir kaos ve kavram kargaşası yaşıyoruz. Neyi, nasıl koruyacağımız konusunda fikir birliğine ulaşamazken, koruma kararlarının kimler tarafından, hangi meslek gruplarının görüşlerinin ağırlığıyla oluşturulacağını tartışıyoruz.

Ülkemizde 1986 yılına kadar 103'ü kentsel sit olmak üzere toplam 749 sit alanı ilan edilmiştir. 103 kentsel sit alanından da 42'si karmaşık sitlerdir⁴. Bu sayı, tespitlerin tamamlanması ile daha çok artacaktır. Son derece zengin mimari mirası içeren bu alanların ivedilikle planlanması gereği yasalarımızla da belirlenmiştir. Bu aşamada koruma; yıkıma engel olarak mevcut değerleri gelecek nesillere aktarmaktan çok daha geniş işlevler yüklenmektedir. Planlama, korumanın sağlanabilmesi için değerlerden yararlanmanın şeklini ve ölçüsünü dengeli olarak çizerken, çağdaş teknolojinin ve günümüz kültürünün ürünlerinden de yararlanmayı hedefliyor. Tespit, tescil ve yıkıma karşı yasakları değil bir uygulamayı, fizik mekanda değişim oluşturacak bir müdahaleyi ifade ediyor. Bu interdisipliner çalışma, sıhhileştirme, sağlıklaştırma, yenileme, yeniden kullanım, yeniden değerlendirme vb. yöntemlerden bir veya birkaçını kullanarak her yerleşimin kendine has sorunlarını çözmeyi, çağdaş yaşama entegrasyonunu amaçlıyor.

KORUMA AMAÇLI İMAR PLANLARI DÖNEMİ

Yerleşme ölçeğinde koruma müdahalelerinin saptanacağı planlamanın kapsamında; arkeolojik değerlerin, anıtların, sivil mimarlık örnekleri-

4. N. Zeren, "Koruma Amaçlı İmar Planlarının Uygulama Sorunları", *Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu*, Edirne 1987, s. 141.

nin değerlendirilmesi, yeni yapılaşma koşullarının saptanması kentsel açık alanların düzenlenmesi, alt yapı eksiklerinin giderilmesi, çevre standartlarının yükseltilmesi, restorasyon talepleri yaratacak ekonomik olanaklar yaratılması gibi hedefler yer alır. Tarihsel araştırma, tespit ve tescillerin irdelenmesi, kentsel odakların, tarihsel referans noktalarının saptanması, kuruluşundan günümüze kentsel strüktürün tarihsel gelişimi, mevcut mimari ve arkeolojik mirasın korunma durumları, toprak altındaki arkeolojik değerlerin tespit çalışmaları, geleneksel yerleşme dokusunun ve mimari geleneklerin saptanması, yöresel mimari ve bezeme elemanlarının tespiti, mevcut halihazır haritaların güncelleştirilmesi, mülkiyet analizleri, demografik analizler, işlev alanları dağılımı, fonksiyon analizleri, çevreye uyumsuz yapılar, aykırı çok katlı yapılar, tarihsel çevreyi tehdit ve tahrip eden faktörler vb. gibi çok yönlü çalışma ve analizlerin yanında, sosyo-ekonomik veriler, yerleşme ile ilgili daha önce yapılmış her alandaki çalışmalar değerlendirilir, ilgililerden bilgi alınır, belediye mensuplarının ve diğer yöneticilerin görüşleri alınır, planlama sürecinin ilk etabından itibaren, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu ile bağlantı kurularak belirli etaplarda değerlendirme toplantıları yapılır. Tek yapı ölçeğinde "Restorasyon" da, her yapının farklı özellikleri olduğu ve her birinin ayrı bir "vaka" niteliği gösterdiği gerçeği, "Kentsel Restorasyon" da daha belirginleşir. Yerleşmenin kimliğine ve sorunlarına göre ilke kararlar oluşturulur. Bu kararların bir kısmı özellikle ekonomik nedenlerden, bazı yerleşmelerde günümüzde uygulama imkanı bulamayacaktır. Aykırı yapıların ayıklanması, restorasyon seferberliğinin başlatılması gibi büyük finansal olanaklar gerektiren konular, eğitim ve sağlık sorunlarına karşı öncelik kazanamaz. Bu kabul, kararların oluşturulmasında önemle dikkate alınması gereken bir gerçektir. Bazı yerleşmelerde ortaya konan modeller, değişimin yönünü saptarken kentsel fonksiyonları koruma yararına rant yaratacak şekilde, yönlendirmeye amaçlar. Gerçekçi ve uygulanabilir nitelikte bir plan, mevcut imkanları kullanarak, etkin koruma aşamasını yakalamayı orta ve uzun vadede hedefleyebilir. Kısa vadede ise tescilli yapılar ve tarihsel kentsel değerleri tehdit ve tahrip eden etkenleri kontrol altında tutmayı sağlayacaktır. Koruma planının en önemli kazançlarından bir diğeri de, yapılan irdeme çalışmaları sonucunda, çok sayıda yeni tespit ve tescil işlemiyle, planlama bölgesindeki değerlerin farkına varılması sürecinin tamamlanmış olmasıdır.

Yukarıda çalışma yöntemine kısaca değinilen, günümüzde, ülkemizde, "Koruma Amaçlı İmar Planı" olarak adlandırılan, kentsel ölçekte restorasyon planlamaları sürecinin sağlıklı olarak yürütülmesinin ülkemiz şartlarında çok zor olduğu düşünülebilir. Ancak; Mimari ve Kentsel Mirası, ve çoğu kez "Karmaşık Sit" niteliğinde bunlarla birlikte bulunan Arkeolojik ve Doğal değerlerimizi planlı bir şekilde korumanın, uygulanabilir bir başka yolu yoktur. Ayrıca bu tür planlar, henüz sınırlı sayıda olsa da, ülkemiz üniversitelerince başarıyla üretilmiştir.

KORUMA PLANLAMASINDA TEMEL SORUNLAR

Ülkemizde kentsel sitlerin korunması ve planlanması aşamasında, kuramsal ve teknik alanda saptayabildiğimiz temel sorunlar şu maddelerle ifade edilebilir:

1. Ülkemizde, plan yapma, yaptırma, denetleme ve onaylama konusundaki yetki ve sorumluluk, koruma planı kavramının ortaya çıkması ile daha da dağıldığından, koordinasyon ve iletişimin kurulmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır.

2. Planlama alanının, sit sınırlarıyla belirlenmesi, tüm kente ilgili bütüncül yaklaşımların sağlanmasında bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu sorun, parçalara bölünerek farklı gruplar tarafından planlanmayı "alınan sit alanlarında da birbiriyle tam olarak uyuşmayan kararların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

3. Yerel planlama ve koruma geleneğinin olmaması bir çok bölgelerde, hem koruma kurulu üyelerinin, hem de planlı alanın başka bölgelerden sağlanmasını gerektirmekte, kentsel korumada çok önemli bir boyut olan, planlama ve uygulamanın zaman içinde sürekliliği kurulamamaktadır. Yerleşme ölçeğinde karar üretecek planıcı ve koruma yetkilileri kimi kez, buraları ilk defa görmekte, görevlilerinin tamamlanması ile de ilişkileri bitmektedir.

4. Korumanın yaygın şekilde anlaşılmasını sağlayabilmek için pratik ve net ifadeler gerekirken, bu konuda düzenlenen bilimsel toplantılarda "kıyasal sit, tarımsal sit" gibi yeni terimler ortaya atılmakta, hatta, bazı yeni kavramların uluslararası koruma platformlarına götürülebileceği düşünülmektedir⁵. Amaç, farkına vardığımız doğal ve kültürel değerlere isim aramak, ve kesin sınırlarını çizmeye çalışmaktan çok, aslında varolagelen tüm bu değerlerimizi bir bütün olarak kavrayıp doğru yararlanma yöntemlerini saptamak olmalıdır. Restorasyon ve korumanın bir uzmanlık dalı olduğu yetkili ve ilgililere henüz tam olarak anlatılamamışken; sit sınırlarının belirlenmesinin ilkeleri tartışılmasında, aslında tıp alanında kullanılagelen bir terim olan "sitoloji bilimi" gibi, veya "sitolojik kültür mirası" gibi koruma alanında hiç karşılaşmadığımız yepyeni terimler kullanılmaktadır.

5. Mimari tasarım alanındaki sorunlarımız, tarihi çevrede yeni yapılaşma koşullarının plan notlarıyla şekillendirilmesini gerektirmekte, bu sınırlamalar da, kaçınılmaz olarak, yeninin üretilmesinde, ve mevcutla kuracağı ilişkilerde, yeni yaklaşım imkanlarını ve yaratıcılığı sınırlandırmaktadır. Ayrıca tarihsel yanlıcılık, aşırı restorasyon, monoton vistalar gibi riskleri de beraberinde getirmektedir.

6. Kentsel koruma ölçeğindeki planlamalarda, interdisipliner çalışma sürecinde, katılımları sağlananların, mesleki formasyon ve korumaya bakış açılarındaki farklılıklar, doğruların bulunmasını geciktirmektedir.

5. "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, 2 Nolu Komisyon Çalışmalarının Sonuçları ve Komisyonun Genel Değerlendirmesi", 14-16 Mart 1990, Ankara.

Bu son sorunun çok önemli olduğu ve hızla çözümlenmesi gereği vurgulanmalıdır. Sit alanlarının tespiti ve buna bağlı olarak bu alanların ivediklikle planlanması gereği kuşkusuz koruma açısından olumlu bir gelişme; ancak kendi halinde yaşamını sürdüregelen, belirli sınırlar içinde de olsa geleneksel düzenini koruyan yerleşmelerde bu planlama zorunluluğu bazı riskleri de beraberinde getiriyor. Bu tür yerleşmelerde planlamanın, gerçekte varolmayan sorunlara çözüm getirmeye çabalarken dengeleri sarsacağı gözardı edilmemelidir. Teknolojik gelişimin getireceği baskılardan daha önce gelen, doğru anlaşılammış bir koruma düşüncesi, sonuçta, bir felakete dönüşebilir. Henüz sit alanı ilan edilmemiş, geleneksel mimari ve yerleşim örüntüsünü koruyan çok sayıda yerleşmemizin bu tür bir tehdit altında da olduğu söylenebilir, tabii bu endişenin temel kaynağı, henüz ülkemizde koruma planlaması uzmanlığının yaygın ve yeterli düzeyde olmayışdır.

Koruma planlamasında, taraflar öncelikle; planıcı, belediye, koruma bölge kurulları ve mevcut veya potansiyel yatırımcılar ile kullanıcılarıdır. Bu gruplarda, kendi içlerinde formasyonları farklı uzmanları buldurmanın yanında, değişik ve çelişik beklentileri olan bireylerden oluşur. Korumaya karşı olanlar veya korumacı görünenler vardır. Korumanın gereğine inananlar arasında ise, çağdaş korumanın bilincinde olanlardan daha çok sayıda romantikler ve amatörler vardır. Yerel ve merkezi yöneticilerin istek ve ihtiyaçlarını değerlendirme deneyimine sahip planıcılarla; daha çok tek yapı, küçük obje, mimari bezeme, arkeolojik değerler vb. alanlarda birikim sahibi uzmanlar, ortayerdeki yanlış uygulamaların da etkisiyle tarihsel kent ölçeğinde ortak görüş üretmekte, temkinli davanırlar. Temelde sorun; eski ve yeninin, koruma ve gelişimin birarada olması gerektiğini kavramak ve bunun yolunu doğru çizebilmektir.

Yasal imar planlarının, son senelere kadar ülkemizde mimari ve kentsel mirası en hızlı ve etkin biçimde yok etme yolu olduğunu görüp-yaşamış kimi yetkililer hala hiç bir şey yapmamanın daha zararsız olduğunu düşünebilirler. Anıtların etrafını açmak, aşın restorasyon dediğimiz eskinin tekrar edilmesi gib 19. yy. koruma anlayışında talepler ortaya çıkabilir. Korumanın, kültürel süreklilik, bireyin toplumsallaşması gibi işlevlerini gözardı ederek, mimari ve kentsel mirası yerel kullanıcının hizmetine açmak yerine, turistik mekanlar planlamaktan söz edenler çıkabilir. Bu tür tartışmalar, gerçekçi olmayan yorumlar, kişilerin kendi ilgi alanlarıyla ilgili konulardaki ısrarcı tutumları gereksiz, fakat zararlı sonuçlar doğurur. Sahip olduğumuz değerlerin çağdaş yaşamda hak ettikleri yeri alarak, sağlıklı kullanımı geciktirilmiş olur.

Bu yeni planlama sürecinde, uzmanların geniş katılımları ile tarafların interdisipliner çalışma deneyimi hızlanacak, hatalar en aza indirilebilecektir. Ne var ki, ülkemizde, kentsel koruma çalışmalarında, kent planıcılar hızlı bir adaptasyon ile ortak çalışma ortamlarına katılırken, hatta çoğu kez önderlik ederken, arkeoloji ve sanat tarihi alanlarındaki uzmanlarımız, henüz sınırlı birkaç örnek dışında planlama süreçlerine etkin olarak girmemişlerdir. Koruma konusunda, yayınlar ve bilimsel toplantılar

aracılığıyla duyurdukları çalışmalarında, çok değerli saptama-belgeleme çalışmaları yapan ve bu değerlerin korunması ile ilgili dikkate alınması gereken öneriler geliştiren uzmanların birikimlerinin yarara dönüşmesi, koruma planlamasına etkin katılımları ile sağlanabilir.

SONUÇ

Koruma sorunlarına bağlı çözümler, ancak ülke ölçeğinde Planlamalar, Çevre Düzeni Planı, Nazım İmar Planı gibi makro kararların verildiği fiziki planlama boyutlarında doğal ve tarihi değerlerin veri olarak ele alınmasıyla işlerlik kazanabilir. Bu nedenle, kentsel, doğal, arkeolojik tüm değerlerin tespitinin tamamlanması ile oluşturulacak ulusal değerler envanterinin hazırlanması gerekmektedir. Bu envanterin ilk sonucu değerlerimizden haberdar olmamızı sağlayacaktır. Bu aşamaya doğru, önemli bir adım, kentsel ölçekte koruma planlarının hazırlanması dönemidir. Bu planlar gelişim ve değişimin yönünü ve biçimini saptarken mevcut değerleri de bu değişimde devreye sokmayı ve aktif korumanın sağlanmasını hedeflemelidir. Geçmişin mirasını "yıkmayarak gelecek nesillere aktarmaktan" çok, bugün kullanarak çok yönlü faydalarından toplumun yararlanmasını sağlamalıdır. Bunun gerçekleşmesiyle "miras" yarına kendiliğinden ulaşacaktır.

Bunun yapılabilmesi için, tüm ilgili uzmanların katılımıyla, interdisipliner çalışma geleneğinin kurulması gerekir. Bu konudaki sorunlar çözümlenmediği takdirde, tüm verileri değerlendirip dikkate almayan yaklaşımlarla yapılan uygulamalar, değişimin yönünü ve şeklini hep olumsuz kılacak, önceden tahmin edilemeyen kentsel görüntüler ortaya çıkacaktır. Bu tür problemleri özellikle, hızlı gelişen büyük kentlerimizde hep yaşıyoruz.

Planlı koruma geleneği kurulamazsa eski gravür ve fotoğraflara bakarak yakınlıkların sayısı ve bu dökümanların belgesel değeri daha hızlı artacaktır. Koruma bilincinin güçlenmesi durumunda ise eski ve yeninin kentsel mekanda birlikte olması gerektiğini daha iyi görebilecek, kentsel sit alanı dediğimiz tarihsel merkez ve geleneksel yerleşmelerin, çağdaş kentle ve onun çevresiyle bir bütünlük oluşturduğu, ait olduğu bölgeden, üzerinde bulunduğu coğrafyadan kopamayacağı gerçeğini daha iyi anlayacağız. Geçmiş doğru korumakla, yeniyi doğru yaratmanın, aslında aynı anlayışla sağlanabileceği, ikisinin birbirinin vazgeçilmez şartları olduğunu daha iyi kavrayacağız.

Günümüzde "korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları" diye nitelendirdiğimiz her türlü değer, aslında bizim onlara hizmet etmemiz için değil, onları kullanmamız ve istifade etmemiz için vardır. Bizim, bu varlıklarımızı bir takım güçlere ve etmenlere karşı savunmak durumundan kurtulup, bunların pratikte, kent yaşamında bir çok işlevi üstlenebilecek potansiyel değerler olduğunu topluma gösterebilmemiz gerekiyor. Bunu sağlayabilmek, korumanın tüm boyutlarını kavramaktan ve bu konuda özgüvenimizi kazanarak cesur kararlar alabilmekten geçiyor.